Rona Aybay

VATANDAŞLIK HUKUKU

İlkokulun üçüncü sınıfını
Konya'nın Ilgın ilçesinde okumuştum.

"Ömer Öğretmen" derdik bir öğretmenimiz vardı.
Okuluna, öğrencilerine, uğraşına sevdalı bir insandı.

Herkesin bir "Ömer Öğretmen"i olmalı...
Bu kitabı bütün "Ömer Öğretmen"lere adıyorum.

İçindekiler

xvii Kısaltmalar
xix Altıncı Basıya Önsöz

1 BİRİNCİ BÖLÜM **GENEL BİLGİLER**

3 I. Giriş
3 1. Genel Olarak
7 2. Deyim Sorunu
12 3. Gerçek Kişiler Dışındaki Varlıkların Uyrukluğu Sorunu

15 II. Uyrukluk (Vatandaşlık) Hukuku'nun Niteliği
15 1. Giriş
16 2. Uyrukluk Hukukunun Kaynakları
16 (i) Ulusal Kaynaklar
17 (ii) Uluslararası Kaynaklar
19 3. İç Hukuk (Ulusal Hukuk) Açısından
21 4. Uluslararası Hukuk Açısından

29 III. Uyrukluğun Hukuk Düzeni Bakımından Önemi ve Çeşitli Hukuk Dallarıyla İlişkisi
30 1. Anayasa Hukuku Bakımından
34 2. İdare Hukuku Bakımından
35 3. Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından
36 4. Ceza Hukuku Bakımından
39 5. Uluslararası Hukuk (Devletler Umumi Hukuku; Kamusal Uluslararası Hukuk) Bakımından
40 A. Diplomatik Koruma
40 a) Genel Olarak
43 b) Diplomatik Koruma ile Uyrukluğun İlişkisi
46 c) Yeni Gelişmeler
48 B. Uyruğu, Ülkeye Kabul Yükümlülüğü
49 6. İnsan Hakları Bakımından
54 7. Usul Hukuku Bakımından
57 8. Vergi Hukuku Bakımından

59 IV. Uyrukluk Konusunda Üç Temel İlke
60 1. Her Kişinin Uyrukluğu Olmalıdır
63 2. Her Kişinin Yalnız Bir Uyrukluğu Olmalıdır
65 3. Kişi, Uyrukluğunu Seçmede ve Değiştirmede Özgür Olmalıdır
67 V. Türk Vatandaşlık (Uyrukluk) Hukuku'nun Tarihçesi
68 1. Osmanlı Dönemi
70 2. Cumhuriyet Dönemi
71 A. 1924 Anayasası
72 B. 1312 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (23 Mayıs 1928)
73 C. 1961 Anayasası
76 Ç. 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (1964)
79 D. 1982 Anayasası
81 E. Türkiye ve "Çifte Uyrukluk" Sorunu
81 a) Genel Olarak
84 b) TVK'nda ve Askerlik Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler
87 c) Sonuç
91 VI. Türk Vatandaşlık Hukuku'nun Uygulanmasıyla İlgili Yönetsel Yapı

95 İKİNCİ BÖLÜM **TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI**
101 I. Öz (Asli) Vatandaşlık
102 1. Soybağı (Nesep) Nedeniyle Kazanılan Öz Vatandaşlık
102 A. Evlilik İçi Soybağı
102 a) Babaya Göre
103 b) Anaya Göre
105 B. Evlilik Dışı Soybağı
105 a) Babaya Göre
109 b) Anaya Göre
109 2. Doğum Yeri Nedeniyle
113 II. Sonradan Kazanılmış (Müktesep) Vatandaşlık
113 1. Yönetsel Kararla Vatandaşlığa Alınma (Telsik)
113 A. Giriş
113 a) Genel Olarak
117 b) Başvuru ve İnceleme Usulü
118 c) Yargı Denetimi

121 B. Olağan Yol (Olağan Telsik)
121 a) Ergin (Reşit) Olmak
122 b) Beş Yıl Süreyle Türkiye'de İkamet Etmiş Olmak
124 c) Türkiye'de Yerleşme Kararında Olmak
125 ç) İyi Ahlâk Sahibi Olmak
126 d) Sağlıklı Olmak
126 e) Türkçe Konuşabilmek
126 f) Geçimini Sağlayabilmek
127 C. Ayrıksı (İstisnai) Yol (Olağanüstü Telsik)
127 a) Bütün Yabancılara Açık Olan Yol
131 b) KKTC Yurttaşlarına Sağlanan Özel Kolaylık (Seçme Hakkı)
132 Ç. 3540 Sayılı Kanunla Getirilen Düzenleme
132 a) Koşula Bağlı (Şartlı) Olarak Vatandaşlığa Alınma
133 b) Vatandaşlığa Alınmanın Hangi Tarihten Geçerli Olacağı
134 c) Resmi Gazete ile İlan
134 D. Evlenme Yoluyla
134 a) Giriş
136 b) TVK'ndaki Köklü Değişiklik
140 c) Kadın-Erkek Eşitliği Konusu
141 ç) Evliliğe İlişkin Koşullar
149 d) Yurtsuzların (Vatansızların) Durumu
150 e) Başvuru ve İnceleme Usulü
151 2. Seçme Hakkı Kullanma Yoluyla Türk Vatandaşlığı Kazanma
151 A. Giriş
153 B. Türkle Evlenen Yabancı Kadın (Kaldırılan Olanak)
153 C. KKTC Yurttaşları
157 3. İlgilinin İstemi Gerekmeksizin Türk Vatandaşlığının Verilmesi
157 A. Erginler
157 a) Türk'le Evlenme Nedeniyle Uyrukluğunu Yitiren Yabancı
159 b) Vatandaşlığa Alınan Erkeğin Yurtsuz Karısı
159 c) Vatandaşlığa Dönen Erkeğin Yurtsuz Karısı
160 B. Küçükler
160 a) Vatandaşlık Kazanan Babadan Ötürü
161 b) Vatandaşlık Kazanan Anadan Ötürü
163 c) Türk'ün Evlat Edindiği Yabancı Küçük

164 4. İskân Kanunu'na Göre
Türk Vatandaşlığının Kazanılması
165 A. Göçmenlerin Türk Vatandaşlığına Alınması
171 B. Mültecilerin Vatandaşlığa Alınması
172 C. Muhacirlerin (Göçmenlerin)
Yararlandıkları Bağışıklıklar

175 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM **Türk Vatandaşlığıyla İlişkinin Kesilmesi**

177 I. Giriş
177 1. Genel Olarak
180 2. Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Sistemi

183 II. Seçme Hakkı Kullanma Yoluyla
Türk Vatandaşlığından Ayrılma
183 1. Evliliğin, Kadının Uyrukluk Durumunu
Etkilediği Haller
184 A. Yabancıyla Evlenen Kadına, Türk Vatandaşlığından
Ayrılması İçin Tanınan Seçme Hakkı
185 a) Deyim Sorunu
185 b) Yurtsuzluğu (Vatansızlığı) Önleme Amacı
186 c) Seçme Hakkının, Ancak Kocanın Uyrukluğu
Yönünde Kullanılabilmesi
186 ç) Çifte Uyrukluk Sorunu
187 d) İstenç Bildiriminin Usulü
189 e) İdarece Yapılacak İnceleme
190 f) Türk Vatandaşlığıyla İlişkinin
Hangi Anda Kesildiği Sorunu
192 g) "Ayrılma"nın Sonuçları
195 B. Türk'le Evlenerek Türk Vatandaşı Olmuş Kadının;
Önceki Uyrukluğuna Dönmek Üzere
Türk Vatandaşlığından Ayrılması
196 a) Bu Yoldan Yararlanma,
Kadını Yurtsuz Duruma Düşürmemelidir
197 b) Bu Yoldan, Ancak Evlilikten Önceki Uyrukluğa
Dönmek İçin Yararlanılabilir
197 c) Usul ve Süre
198 2. Türk Vatandaşlığı Kazanmış Küçüklere,
Ergin Olmalarından Sonra Tanınan Seçme Hakkı

201 III. Türk Vatandaşlığından "Çıkma" (İzinle Çıkma)
202 1. "Çıkma"nın Bağlı Olduğu Koşullar
202 A. Sezgin ve Ergin (Mümeyyiz ve Reşit) Olmak
203 B. Başka Bir Devlet Uyrukluğunu Kazanmış veya Kazanacak Durumda Olmak
204 C. Başvuran Kişinin İstencine İlişkin Koşullar
206 Ç. Suç Nedeniyle Aranmakta Olan yada Hakkında Herhangi bir Mali ve Cezai Tahdit Bulunanlarla İlgili Koşul
207 D. Başvuru Usulü
207 2. Türk Vatandaşlığıyla İlişkinin Kesilmesi Anı
207 A. Çıkma Başvurusunda Bulunan Kişi Aynı Zamanda Başka Bir Devletin Uyruğu İse
208 B. Çıkma Başvurusunda Bulunan Kişi, Başka Bir Devletin Uyruğu Değilse
209 3. Türk Vatandaşlığından Çıkmanın Sonuçları
209 A. Vatandaşlıktan Çıkan Kişinin Türkiye'de Yararlanacağı Haklar Bakımından
209 a) TVK m.29'da 1995 Yılında Yapılan Değişiklik
212 b) TVK m.29'un 2004 Yılı Temmuzunda Değiştirilmiş Biçimi
220 c) Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar
221 ç) TVK m.29'un Kapsamına Girmeyenlerin Durumu
222 B. Vatandaşlıktan Çıkan Kişinin Eşi ve Çocukları Bakımından
222 a) Vatandaşlıktan Çıkan Baba İse
223 b) Vatandaşlıktan Çıkan Ana İse
224 c) Çocukları Koruma Amacı
225 IV. Yurda (Vatana) Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler Nedeniyle Vatandaşlıktan Yoksun Bırakılma
227 1. Türk Vatandaşlığının Kaybettirilmesi
228 A. İzin Almaksızın, Kendi İsteğiyle Yabancı Bir Devlet Uyrukluğunun Kazanılması Hali
232 B. Askerlik Görevine İlişkin Haller
234 C. Yabancı Devlet Hizmetlerinde Bulunmaya İlişkin Haller

236 D. Türkiye'yle İlginin ve
Bağlılığın Kesilmesine İlişkin Haller
236 a) Türk Vatandaşlığını Yönetsel Kararla
(Yetkili Makam Kararı ile) Kazanmış Bulunanlar
238 b) Türk Vatandaşlığına Ek Olarak
Yabancı Bir Devlet Uyrukluğunu Kazanmış Bulunanlar
240 E. Türkiye Cumhuriyeti'nin Güvenliği Aleyhine
Faaliyette Bulunulmasına İlişkin Haller
241 F. Türk Vatandaşlığını Kaybettirme İşleminin
Resmi Gazete ile Yayımlanması
244 G. Türk Vatandaşlığını Kaybettirme İşleminin Sonuçları
245 2. Türk Vatandaşlığından Çıkarma
245 A. Çıkarma İşleminin Nedenleri ve Koşulları
250 B. Çıkarma İşleminin Sonuçları

253 V. Yönetsel Kararla Vatandaşlığa Alınmanın İptali
253 1. İptalin Nedenleri ve Koşulları
256 2. İptalin Sonuçları
256 A. Eş ve Çocuklara Etkisi
257 B. Malların Tasfiyesi ve Sınırdışı Edilme
257 3. İskân Kanunu Uyarınca Vatandaşlığa Alınmanın İptali

259 VI. Yabancı (Kadına) Türk Vatandaşlığı
Kazandıran Evlenmenin Butlanı

261 DÖRDÜNCÜ BÖLÜM **TÜRK VATANDAŞLIĞININ "DÖNME" YOLUYLA KAZANILMASI**

265 I. Yönetsel Kararla Türk Vatandaşlığına Dönme

269 II. Yabancıyla Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığından
Ayrılmış Kadının Türk Vatandaşlığına Dönmesi
269 1. Giriş
270 2. Tanınan "Dönme" Olanağının Niteliği
271 3. Koşullar ve Süre
271 A. Yabancıyla Evliliğin Sona Ermesi
271 B. Başvurunun Yapılacağı Süre
272 C. Başvurunun Usulü

275 III. Türk Vatandaşlığından "İzinle" Çıkanlar ve "İzinle" Çıkanlar ve TVK m.25 Uyarınca Vatandaşlığı Kaybettirilenler

277 IV. Türk Vatandaşlığını Küçükken Yitirmiş Olanların Türk Vatandaşlığına Dönmesi

279 BEŞİNCİ BÖLÜM **TÜRK VATANDAŞLIĞINA İLİŞKİN KONULARDA KANITLAMA (İSPAT) VE YARGI YOLU**

281 I. Giriş

285 II. Türk Vatandaşlığının Kanıtlanmasında Biçim ve Kanıtlama Araçları
- 285 1. Biçim
- 288 2. Doğrudan Kanıtlama - Dolaylı Kanıtlama
- 289 3. Vatandaşlığın Belirgesi Olarak Kabul Edilen Resmi Kayıt ve Belgeler
  - 291 A. Türkiye Cumhuriyeti Nüfus Sicili Kayıtları
  - 292 B. Nüfus Hüviyet Cüzdanları
  - 293 C. Pasaport ve Pasaport Yerine Geçen Belgeler
  - 294 D. Vatandaşlık İlmuhaberleri

297 III. Yargı Yolu
- 298 1. Vatandaşlıkla İlgili Yönetsel Kararların Yargısal Denetimi
- 302 2. İdari Yargı Dışındaki Mahkemeler Önünde Çıkan Vatandaşlık Sorunları
  - 302 A. Gerçek Kişiler
  - 305 B. Tüzel Kişiler

309 ALTINCI BÖLÜM **UYRUKLUK HUKUKU AÇISINDAN DEVLETLERİN ARDILLIĞI VE ARAZİ DEĞİŞİMİ**

313 I. Genel Olarak

317 II. Uluslararası Antlaşmalar
- 317 1. Genel Olarak

321 III. Türk Uygulaması

325 IV. Yeni Gelişmeler
326 1. Giriş
326 2. Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun Hazırladığı Taslak
327 3. Uyrukluk Konusunda Avrupa Sözleşmesi
327 A. Giriş
329 B. İlkeler
330 a) Genel Nitelikteki İlkeler
331 b) Teknik Nitelikteki İlkeler

335 YEDİNCİ BÖLÜM **GEMİLERİN, HAVA ARAÇLARININ VE TÜZEL KİŞİLERİN UYRUKLU'ĞU**

339 I. Gemilerin Uyrukluğu
339 1. Giriş
343 2. Türk Kıyılarında Taşımacılığın Yabancılara Yasaklanması (Kabotaj Ayrıcalığı)
343 A. Kabotaj Kanunu
344 B. Turizmi Teşvik Kanunu
345 C. "Türk Uluslararası Gemi Sicili" Kanunu
345 3. Gemilere Türk Bayrağı Çekme Hakkı Tanınması
346 A. Türk Ticaret Kanunu
347 a) Gemi Gerçek Kişilerin Mülkiyetinde İse
348 b) Gemi Bir "Donatma İştiraki"nin Mülkiyetinde İse
349 c) Gemi Bir "Tüzel Kişi"nin Mülkiyetinde İse
352 B. Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu
353 4. Yabancı Gemilere Türk Bayrağı Çekme İzni Verilmesi
355 5. Türk Gemisine, Yabancı Bayrak Çekme İzni Verilmesi
355 6. Türk Bayrağı Çekme Hakkının Kanıtlanması
356 7. Gemilerde "Elverişli Bayrak" Sorunu

361 II. Hava Araçlarının Uyrukluğu
361 1. Giriş
364 2. Bir Aracın Türk Hava Aracı Sayılabilmesinin Koşulları
365 3. Sicillerin Tutulması

367 III. Uzay Araçları
367 1. Genel Olarak
368 2. Uzay Araçlarının Tescili

371 IV. Tüzel Kişilerin Uyrukluğu
371 1. Genel Olarak
376 2. Türk Hukuku

381 EKLER **Temel Yasa Metinleri**
383 *Ek 1* TC Anayasası, madde 66
385 *Ek 2* TVK (Türk Vatandaşlığı Kanunu)
405 *Ek 3* TVK'nın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
441 *Ek 4* Türk Vatandaşı ile Evlenme Nedeniyle Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına ve KKTC Vatandaşlarının Türk Vatandaşlığı Kazanmalarına İlişkin Yönetmelik
445 *Ek 5* İskân Kanunu (İlgili Maddeler)
447 *Ek 6* Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun
449 *Ek 7* Uyrukluk Konusunda Avrupa Sözleşmesi
463 *Ek 8* European Convention Nationality

477 Kaynakça
481 Madde Dizini
493 Kavram Dizini

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
agy	adı geçen yapıt
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AY	Anayasa
Aybay (Kadının Uyrukluğu)	Aybay, Rona; *Kadının Uyrukluğu Üzerinde Evlenmenin Etkisi*, AÜSBF Yayını, 1980
Aybay/Aybay	Aybay, Aydın/Aybay, Rona; *Hukuka Giriş*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, yayın nu. 48, Hukuk 1, İstanbul 2003
BM	Birleşmiş Milletler Örgütü
Bkz	Bakınız
CIEC	Uluslararası Kişi Halleri Komisyonu
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
dn.	dipnotu
HUMK	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
ICAO	Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirisi
Karş.	Karşılaştırınız
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
m.	madde
MGK	Milli Güvenlik Konseyi
MK	Medeni Kanun; Türk Medeni Kanunu, kanun nu. 4721, kabul t. 22 Kasım 2001, yürürlük tarihi 1 Ocak 2002, RG. 8 Aralık 2001, 24607 veya Türk Kanunu Medenisi, kanun nu. 743, yayın tarihi 4 Nisan 1926, yürürlük tarihi 4 Ekim 1926
MÖHUK	Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, kanun nu. 2675, kabul tarihi 20 Mayıs 1982, R.G. 22 Mayıs 1982, 17701

Nomer	Nomer, Ergin; *Vatandaşlık Hukuku* 13. bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2002
nu.	numara
parag.	paragraf
Pazarcı	Pazarcı, Hüseyin; *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, Ankara 2003
RG	*Resmi Gazete*
t.	tarih (tarihi)
TCK	Türk Ceza Kanunu
TOK	Tabiyet-i Osmaniye Kanunnamesi
TSHK	Türk Sivil Havacılık Kanunu, kanun nu. 2920, kabul tarihi 14 Ekim 1983, *RG* 19 Ekim 1983, 18196
TTK	Türk Ticaret Kanunu, kanun nu. 6762, kabul tarihi 29 Haziran 1956, *RG* 9 Temmuz 1956, 9353
TVK	Türk Vatandaşlığı Kanunu, kanun nu. 403, kabul tarihi 11 Şubat 1964, *RG* 22 Şubat 1964, 11638 ve değişiklikleri
UAŞ	Uluslaraşırı Şirketler
UKHK	Uluslararası Kişi Halleri Komisyonu
Uluocak	Uluocak, Nihal; *Türk Vatandaşlık Hukuku*, gözden geçirilmiş yeni bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989
UNHCR	BM Mülteciler Yüksek Komiserliği
Unat	Unat, İlhan; *Türk Vatandaşlık Hukuku (Metinler-Mahkeme Kararları)*, SBF Yayını, Ankara 1966
vd.	ve devamı
Yönetmelik	11.2.1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik; *RG* 1 Temmuz 1964, 11742 ve değişiklikleri
Yönetmelik II	Türk Vatandaşı ile Evlenme Nedeniyle Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşlarının Türk Vatandaşlığını Kazanmalarına İlişkin Yönetmelik; *RG* 24 Mayıs 2004

Altıncı Basıya Önsöz

İlk basısı 1982 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları arasında *Yurttaşlık (Vatandaşlık) Hukuku* adı ile yayımlanan kitabımız, daha sonra Aybay Yayınları'nca dört kez yayımlanmıştır.

Aybay Yayınları arasında 2003 yılında çıkan son basıdan sonra Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda (TVK) çok önemli değişiklikler yapıldı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları arasında çıkan bu yeni basının hazırlığında TVK'daki değişikliklerin yanı sıra, uluslararası düzeyde ortaya çıkan yeni bazı gelişmeler de dikkate alınmış, yararlanılan kaynaklar bütünüyle gözden geçirilmiş, gerekli eklemeler ve düzenlemeler yapılmıştır.

EKLER bölümü de bütünüyle gözden geçirilmiş, TVK'nın ve TVK'nın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in günümüzde yürürlükte bulunan metninin eksiksiz ve doğru biçimde okura sunulmasına çalışılmıştır. Gerek TVK'da gerek Yönetmelik'te yapılmış olan değişiklikler sonucunda yürürlükten kalkmış olan eski hükümler de dipnotlarında gösterilmiş, böylece eski ve yeni metinler arasında karşılaştırma yapma olanağı sağlanmıştır.

EKLER bölümünde Uyrukluk Konusunda Avrupa Sözleşmesi'nin İngilizce öznel metninin yanı sıra tarafımdan yapılmış Türkçe çevirisine de yer verilmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi henüz onaylamış değil ise de, yakın gelecekte onaylaması olasıdır. Onay halinde bu resmi olmayan çevirinin yararlı olacağını umuyorum. Bu basıya, kavram dizini ile kitapta yer alan Anayasa, kanun, yönetmelik ve uluslararası metinlere ilişkin madde dizini de eklenmiştir.

Ankara Üniversitesi SBF öğretim üyesi Yard.Doç.Dr. Esra Dardağan'a, yeni basının geliştirilmesinde ve özellikle TVK'da yapılan son değişikliklerin kitaba yansıtılmasındaki katkılarından dolayı teşekkür borçluyum.

Eski öğrencim Stj.Av. Makbule Dicle Ergül; kitabın basımevine verilmesinden önce metnin bütününü dikkatle okumuş, düzeltmeleri yapmış, yararlı önerilerde bulunmuş ve çapraz göndermelerin doğruluğunu sağlamıştır. Değerli yardımları için kendisine teşekkür ediyor, meslek yaşamında başarılar diliyorum.

Son yıllarda yayımlanan bütün kitaplarımda olduğu gibi bu basıda da metnin bilgisayarda düzgün biçimde yazılması, yanlışların düzeltilmesi işlerinde Sn. Işıl Güler'in çok emeği vardır. Özenli ve sabırlı çabaları için kendisine teşekkür ediyorum.

Bütün bu özene ve yardımlara karşın kitapta eksik yada yanlış bir şeyler kaldıysa sorumluluk, doğal olarak, sadece yazarındır.

Bu basısının Bilgi Üniversitesi Yayınları arasında çıkmasının, kitabın hem teknik bakımdan daha başarılı olması hem de daha çok sayıda okura ulaşmasını sağlayacağı inancıyla, İstanbul Bilgi Üniversitesi'ne de teşekkür ediyorum.

PROF. DR. RONA AYBAY

Eylül 2004

Yedinci Basıya Önsöz

İlk basısı 1982 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları arasında çıkan ve daha sonra Aybay Yayınları'nca birkaç kez basılan bu kitabın bundan önceki basısı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları arasında, Eylül 2004'te çıkmıştı. Kitap, oldukça yaygın bir ilgi gördü ve yaklaşık 1 yıllık süre içinde yeni bir bası yapma gereği doğdu.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları arasında çıkan bu yeni basıyı; ilgi gösteren, değer veren meslekdaşlarımın, araştırmacıların ve öğrencilerin incelemesine sunuyorum. Umudum ve dileğim, gerek uyruklukla ilgili genel konuların anlaşılması, gerek Türk Vatandaşlık Hukuku'na ilişkin daha teknik sorunların çözüme kavuşturulmasında yararlı olmasıdır.

Bu yeni basının yayma hazırlanmasında, kitabın ana yapısı aynen muhafaza edilmekle birlikte, metin, bütünüyle gözden geçirilmiş, gerekli yerlere yeni eklemeler yapılmıştır.

Daha önceki basının hazırlanması sırasında, eski öğrencim –o zamanki sıfatıyla– Stj. Av. Makbule Dicle Ergül, çapraz göndermelerle ve dizinlerle ilgili çok değerli yardımlarda bulunmuştu. Aynı yardım-

ları bu bası için de titizlikle yapan Av. Makbule Dicle Ergül'e teşekkür ediyorum.

Son 10-15 yıl içinde yayınlanan bütün kitaplarımın, düzgün bir biçimde yayına hazırlanmasında emeği geçen Sn. Işıl Güler'e de teşekkür borçluyum.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden öğrencilerim; Ezgi Altunç, Feride Sema Köseli ve Işıl Tavukçuoğlu, bu kitabın yayına hazırlanmasının teknik yönleriyle ilgili ilk deneyimlerini, bu kitapla kazandılar. Dilerim, bu deneyimleri, ileride kendi yayınları için yararlı olur.

Bütün dikkate ve özene karşın, kitapta eksik yada (*veya* karşılığı kullanılmıştır) yanlış bir şey kaldıysa, sorumluluk elbette, sadece yazarındır.

Bundan önceki basının, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları arasında çıkması; hem teknik bakımdan çok nitelikli olması hem de daha çok okura ulaşması bakımından beni mutlu etmişti. Aynı mutluluğu, bu yeni basıda da yaşayacağım inancı ile İstanbul Bilgi Üniversitesi'ne teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Rona Aybay

Ocak 2006

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Bilgiler

I. Giriş

1. GENEL OLARAK

Devlet kavramı, belirli bir insan topluluğundan ayrı ve bağımsız olarak düşünülemez. Belirli bir ülke, bu ülke üzerinde sürekli olarak yerleşmiş bir insan topluluğu ve ülke üzerinde egemenlik kurmuş olan bir kamu gücü, devleti oluşturan temel ögelerdir. Başka bir deyişle, devletin "insan ögesi" yani devlete bağlı belirli bir insan topluluğu, devletin vazgeçilmez "kurucu" ögelerinden biridir.[1]

Devletin insan ögesinin belirtilmesi için çeşitli deyimler kullanıldığı görülmektedir: Ulus (millet), halk, ahali, tebaa (teb'a; teba), nüfus gibi. Ama hangi deyim kullanılırsa kullanılsın, devletin insan ögesinin, bireylerden (tek tek insanlardan; hukuk deyimiyle "gerçek

---

1 Devletin insan ögesini oluşturanların sayısının ne olması gerektiği konusunu düzenleyen bir hukuk kuralı yoktur. Daha doğru bir deyişle, bu sorun bir hukuk sorunu olarak görünmemektedir. Bir kuruluşun, uluslararası topluluk̈ça "devlet" olarak kabul edilmesi tarihsel, siyasal, ekonomik, stratejik, askeri nedenlere ve genel olarak uluslararası ilişkilere yön veren çıkarlara dayanabilir.

Günümüzde, Birleşmiş Milletler Örgütü'ne üye olarak kabul edilmiş devletler arasında, Çin ve Hindistan gibi nüfusu milyarı aşanlar olduğu gibi, nüfusu yüzbinin altında olanlar da vardır (örneğin Seyşel ya da Solomon Adaları).

kişiler"den) oluştuğu apaçık bir gerçektir. Vatandaşlık (Uyrukluk) Hukuku alanındaki çalışmaların birincil amacı, belirli bir bireyle (gerçek kişiyle) devlet arasındaki ilişkiyi *hukuk* açısından incelemektir.[2] Ancak, bu ilişkinin sosyolojik, kültürel, siyasal, duygusal ve tarihsel çeşitli boyutları olduğunu da hemen belirtmek gerekir. Soy, dil, din gibi nitelikler açısından var olan yada olmayan ilişkiler, ilke olarak, kişinin devletin insan ögesine bağlılığına ilişkin hukukun düzenleme ve inceleme alanı dışında kalır. Belirli bir devletin insan ögesi ile belirli bir insan (gerçek kişi) arasındaki ilişki; siyasal, duygusal yada ekonomik açılardan çok sıkı veya çok gevşek olabilir. Bu açılardan yapılan değerlendirmeler, o kişiyle sözkonusu devlet arasındaki hukuksal bağı, ilke olarak, etkilemez.[3]

Bu nedenle; vatandaşlığı (uyrukluğu),[4] belirli bir devletle kişi arasındaki karşılıklı hak, görev ve yükümlülük ilişkilerini belirleyen *hukuksal bağ* olarak tanımlamanın, hareket noktası olarak kabulü yerinde olacaktır. Bu hukuksal bağ, bir yanıyla devletin kendi uyrukluğunda bulunan kişilere yükümlülükler koyabilme yetkisini verir; öteki yanıyla da, uyruk durumunda bulunan kişiye, kendi devletinden, başka devletlere karşı ileri süremeyeceği bazı istemlerde bulunma olanağı verir. Çağımızda, özellikle insan hakları alanındaki gelişmelerin sonucu olarak, kişinin uyrukluğunda olmadığı devletlere karşı da ileri sürebileceği hakların varlığı kabul edilmişse de, her devlet yine de bazı hakları sadece uyruklarına özgüleyebilmekte, yabancıla-

---

2 İleride göreceğimiz gibi; tüzel kişilerin giderek gemi ve uçak gibi araçların da uyruklularının bulunduğu kabul edilmektedir (bkz. aşağıda 3. "Gerçek kişiler dışındaki varlıkların uyrukluğu sorunu"). Ancak, Uyrukluk Hukuku çalışmalarında, gerçek kişilerin uyrukluğu her halde temel konuyu oluşturmaktadır.

3 Bununla birlikte, bu bağların zayıflığını gösterdiği varsayılan bazı hallerde, uyrukluğun (vatandaşlığın) yitirilmiş olacağını kabul eden uygulamalara da rastlanabilmektedir. Örneğin, günümüzde yürürlükte olan Türk hukukuna göre, *"Herhangi bir yolla yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olup, kesintisiz olarak en az yedi yıl Türkiye dışında oturan ve Türkiye ile ilgisini ve bağlılığını kesmediğine (...) delalet edecek resmi temas ve işlemlerde bulunmayanlar"*ın Türk vatandaşlığını kaybettiklerine Bakanlar Kurulu'nca karar verilebilmektedir (TVK m.25/h). Bkz. ileride Üçüncü Bölüm, s.236.

4 Deyim sorunu için bkz. aşağıda s.7.

ra kapalı tutabilmektedir. İşte, uyrukluk, kişiye kendi ülkesinde yabancılardan esirgenmiş olan hakların kendisine tanınmasını isteme yetkisi verir.

Ancak, uyrukluğun kişi ile belirli bir devlet arasındaki "hukuksal bağ" olarak tanımlanması bir görüş açısına göre eksik sayılmaktadır. Çünkü bu tanım, kişinin, kültürel, sosyolojik, ekonomik, dini vb. açılardan hangi topluma ait olduğunu veya duygusal olarak kendini hangi devlete daha yakın saydığını dikkate almamaktadır. Oysa uyrukluk bağının varlığının yada yokluğunun saptanmasında veya bu bağın kurulup çözülmesinde belirli hallerde hukuk ötesi nedenler de pozitif hukukça gözönüne alınabilmektedir. Örneğin, hukuk açısından A devletinin uyruğu olan kişi; sosyolojik, ekonomik, psikolojik vb. nedenlerle B devletine daha yakın olabilir.

Pozitif hukuk, bu gibi ögeleri ancak istisnai durumlarda göz önüne almaktadır. Örneğin bir kişi aynı anda hem A devletinin, hem de B devletinin uyruğu durumunda ise, üçüncü devletler ve uluslararası mahkemeler bu iki uyrukluktan yalnız birini tanımak, ötekini yok saymak yetkisine sahiptir.

Böyle bir durumda; öncelik tanınacak uyrukluğun saptanması için yapılacak değerlendirmede, kişinin ruhsal, toplumsal ve kültürel bağlılıklarını gösteren ilişkiler dikkate alınacaktır. Başka bir deyişle, bireyin çeşitli ilişkileri, çıkarları ve duyguları açısından, uyrukluğuna sahip olduğu devletlerden hangisine *daha yakın* olduğu saptanacak ve o devlete olan uyrukluğu tanınacaktır. Bu uyrukluğa gerçek *(effective; genuine)* uyrukluk adı verilmektedir.[5]

5 "Gerçek uyrukluk" sorunu, Uluslararası Adalet Divanı'nın 1951 yılında verdiği *Nottebohm Kararı* diye anılan bir kararda *(Liechtenstein v.Guatemala, ICJ Rep. 1953, (jurisdiction) ICJ Rep. 1955 (judgement))* tartışılmıştır. Karara konu olay şöyle gelişmiştir. *Nottebohm*, Guatemala'da taşınmaz mal edinmiş olan ve orada yaşayan Alman uyruklu bir kişidir. İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı sıralarda, Guatemala'nın Almanya'ya karşı savaşan Müttefik Devletler'e katılması olasılığı karşısında, Alman uyrukluğunun kendisi için sorunlar yaratacağını düşünen *Nottebohm*, Lihtenştayn'a gidip, birkaç hafta orada kalmış ve Lihtenştayn uyrukluğunu kazanmış; bu nedenle, yürürlükte bulunan Alman yasası uyarınca Alman uyrukluğunu kendiliğinden yitirmiştir.

Guatemala'nın Almanya'ya savaş ilan etmesi üzerine, bu arada Guatemala'ya dönmüş olan *Nottebohm* enterne edilmiş ve mallarına devletçe el konulmuştur.